

Glossarium¹

agama (pertama)	(eerste, belangrijkste) godsdienst
akoi	bepaald adat-ritueel
ala	schuur
alang-alang	grote grassoort (<i>Imperata arundinacea</i>)
anakia	(leden van de) adel, waarvan verschillende soorten bestonden
anakia mbatua	niet zuivere adel
anakia motaha	zuivere adel
anakia ndina'asi	onzuivere adel
anakia songo	zuivere adel
anakia putobu	adellijk hoofd van een tobu (z.a.)
anandamalaki	leider van een sneltocht
Andolaki (a-to-laki)	“dappere mensen van de rivier”, Tolaki
anggalo	dal; deel van een napo (z.a.), adat-rechtelijke eenheid, bestaande uit minder dan tien gezinshoofden
anggo (of ango)	verhaalvorm
apu(a)	vorst; heer
arak	gerist rijstbier
aru(ng)	vorst
ata mepotudu	slaaf geworden vrije man na overgave aan een hoofd
ata inoli	gekochte slaaf
ata i' a laika'aha	paleisslaaf
ata mbinetawa	als slaaf gebruikte krijgsgevangene
ata mbotuula	erfelijke slaaf
ata	1. slaaf, horige, waarvan verschillende soorten bestonden; 2. vrije, niet-adellijke kampongbevolking
atap	dakbedekking van bladeren of schrootjes
bambu duri, b. leman	bamboesoorten
bantea	pasanggrahan
barata	indirect bestuurd gebied van het sultanaat Buton
belaiho	“bemediceren van de rijst”, deel van het oogstritueel
beli	bloed
bismillah	in de naam van Allah
bite	sirihblad
bokeo	krokodil; hoofd; voorzitter hadat Mekongga
bonto	lager hoofd (walaka) in het sultanaat Buton; oud, rot
buleka	draagmand met afdak
buruh	arbeider
bu' u	alang-alang
ca'di	klein; vervanger
cempedak	broodboom (<i>Artocarpus champeden</i>)
daerah	semi-autonoom gebied (1946-1950)
dahu	hond
datu	vorst

¹ Bij Tolaki- en Tomoronene-woorden zijn de lidwoorden “o” (zaken) en “i” (personen) weggelaten.

Dewan Perwakilan Rakyat Daerah (DPR-D)	streekparlement
dimba	trommel
diseteri	districtshoofd
djamboe (jambu)	djamboeboom (<i>Eugenia L.</i>)
djarak	ricinusplant (<i>Ricinus communis</i>)
djoemaat	vrijdag; isl. gemeente, volk
dukun	priester, medicijnman
duni	draagbaar
epe	moeras
fitrah	voorgescreven gave (bij einde van de isl. vastenmaand)
fuya	kleding e.d. van geklopte boombast
gaba-gaba	nerven van de bladeren van de sagopalm
gallarrang	hoofd
gambir	heester (<i>Uncaria gambir</i>)
gerakan	beweging
guru, goeroe (masehi)	onderwijzer (evangelist)
guru injil (goeroe indjil)	evangelist
guru jemaat (goeroe djama'at)	gemeentevoorganger
haj(i)	bedevaart(ganger) naar Mekka
hakim	rechter; lid kampongraad
handende	legende
handende; mohandende	lied, gedicht; zingen
haram	verboden; wettig ongeoorloofd
hutan	rimboe, wildernis, oerwoud
i	lidwoord (bij persoon); in, naar (voorzetsel)
ihi kawi (isi kawin)	vergoeding voor huwelijksluiters
inoa	hoofd
iwoi	water, rivier
jaksa	officier van justitie; lid kampongraad
kacang tanah	aardnoot, pinda
kada	legende
kain	kleed, doek, lap stof
kalo	gevlochten ring met velerlei symbolische functies en betekenis (De Jong, <i>Nieuwe hoofden, nieuwe goden</i> , bijlage I)
kampiri	rijstschuur
kampong tjontoh	modelkampong
kantarri	pasanggrahan
kaoe	karbouw
kapita(ng)	adatfunctionaris belast met de veiligheid, landsverdediging e.d.
karet	klein soort zeeschildpad (<i>Chelonia imbricata</i>)
karoro	zie: fuya
kasu	hout
kati	0,61 kg
katjang hidjau	pinda
kaum	hogere adel in het sultanaat Buton
kebudayaan	cultuur
kelong	kwatrijn van acht, acht, vijf, acht lettergrepen per regel

Kepala-Ketoea	lett.: hoofd-voorzitter; algemeen leider
Ketoea-kehormatan	erevoorzitter
Ketoea-classis	voorzitter van een classis
Ketoea-Moeda	plaatsvervangend voorzitter
keyakinan kuno	lett.: “oude zekerheid”; traditionele religie
kinawo	zie: fuya
kioki	nee, niet
Kompania	Nederlands-Indische gouvernement
kongkosa	overlegorgaan, vergadering
konio (of kio)	nee, niet
kotika, mekotika	het bepalen van een gunstig tijdstip voor bijv. een reis
kunini	legende
kura, mongura	laag, jong; minder, kleiner zijn
la(a)	o.a. water, rivier
laa ee, laa e'e, la'a e'e	rivier
ladang	akker, tuin
laika kompeni	pasanggrahan
laika landa	schuur (op de akker)
laika walanda	pasanggrahan
laika	huis
laika'aha	groot huis; paleis
landa	voorgalerij
langgar	dorpsbedehuis, koranschool
langsar	vrucht (<i>Lansium domesticum</i>)
lau(t)	zee
lebe	priester
limba, melimba	zich verplaatsen
limbo-limbo	middengroep
lobo	dorpstempel
lolo	klein, jong, vice-, onder-
lulo; molulo	verschillende soorten dansen; dansen (ww.)
Majelis Agama Islam	islamitische raad
Majelis Keristen	Raad van Kerken (Makassar)
maloe	beschaamd
mangga, mango	vrucht(boom) (<i>Mangifera indica</i>)
mantri besar sukanago	lid van de rijksraad van Buton namens de walaka
mantri besar matanago	lid van de rijksraad van Buton namens de walaka
mas kawin	huwelijks-goud, -giften, -betalingen
masehi	christelijk
matoa	hoofd
matowa	hoofd (niet-adellijk)
maulud	het geboortefeest van Mohammed
mbongae	koppensnellen
mbu'akoi	priester
mbu'u	heer
mbumetoranga	priester
mbuowai	rijstpriester
mbusehe	priester
mbuwaka	besnijder

me'eto	zwart
meboto	kansspel
mena	waar (in de zin van benar)
menani	zingen
mengisi molori	zwart maken van de tanden
merah	rood
Merah-Poeti	Rood-Wit: de Indonesische vlag
merdeka	vrij, onafhankelijk
mesdjid	moskee
metoranga	ritueel
mewuwusoi	ritueel rijstooft
miano medohoi	middengroep
missigit	moskee
mo oli, mo'oli, mooli	kopen
mo'o'onto	bekijken
moakoi	ritueel
mododo ngani	vruchtbaarheidsritueel
mogok	defect
mokole	hoofd (verkortings van mo-ko-i-le-le = turun-temurun = erfelijk, van geslacht op geslacht, zie Lode, <i>Jawaban</i> , 3.)
mokosisi	vuil, onrein
mombado	taboe, verbodstoestand
mompakani	hoeden, het houden van vee; ritueel
mompokolako sangkoleo mpae	“wegzenden van de rijstgeest”, ritueel
mompokolako ntau	“wegzenden van het jaar”, ritueel
mompokolako	wegsturen
monahu ndau	“koken van het jaar”, de voorbereidingsfase van het rijstjaar
monani	zingen
moonto wita	lett: “bekijken van de grond”,
moosambakai	geboorteritueel
moririu	geboorteritueel
moroha	rein
moronene	een varensort
mosa'a	boos, kwaad
mosehe	div. adatrituelen
mosola	rein
mosowi	snijden van de rijst
mosusua	zingen
motandangguni	geboorteritueel
motonao	uitspreken van een bezweringsformule
mowaka	besnijden
mowea(ni) (wea - boete)	rituele boetedoening
mowindahako	verzoeningsritueel
mowindehako	overhandigen van de huwelijks giften
mowiso i ala	opslaan van de padie in de rijstschuur
nganka	vrucht(boom) (<i>Artocarpus integra</i>)
napo	bodem van een dal; adat-rechtelijke eenheid bestaande uit enkele anggalo (z.a.)

Ndudu	de uit de hemel nedergedaalde, vgl. tomanurung
Negara Indonesia Timur (NIT)	Deelstaat Oost-Indonesië
nenek moyang	voorouders
nitu	geest
-no	possessief suffix (bv. osuno = zijn berg)
nohu	rijstblok
oleo	zon; dag
olo	tussen, temidden van
Ombu Mbu'u	naam van opperwezen
osu	berg, gebergte, piek
owose	groot
pabicara	woordvoerder; bemiddelaar, verantwoordelijk voor adat- en rechtswesties; lid kampongraad; adatrechter
padewakang, palari, sampan, soppek	scheepstypen
pagar	heg, schutting, afscheiding
pallawawuta	aandeel in de huwelijks giften v.h. kamponghoofd van de vrouw
Panca Sila	Vijf Zuilen, filosofische grondslag van de Indonesische staat
pandita, pendeta	geestelijke; predikant
pangkat	rang, waardigheid, status, positie
papolia	amulet
pasanggrahan	onderkomen voor reizigers
pasar malam	avondmarkt
pasar	markt
pasara	lijkenhuis
patande	magische middelen
pau	vorst
pegawai	ambtenaar, beambte
pejuang	strijder
pemangku adat	hoeder van de adat
pemuda	jeugd
pengatjau	rampokker
penao	ziel
pepasolea	magische middelen
perkara	kwestie, probleem, ruzie, meningsverschil
persatuan	eenheid
petanda	offerplaats
petor	bestuurshoofd op buitenpost, bv. gezaghebber (Teeuw)
pikol	ca. 61,7 kg
pinohu	doorstoken, doorboord
pinonto	diensten te verrichten voor hoofden
pitrah	zie fitra
pohon	boom
pohuku	adatrecht
pongasi	gegist rijstwater, rijstbier, arak
pu'u o o kasu	boom, hout, boomstam; <i>vandaar</i> heer, voornaamste, hoogste, stamvader, beschermer
pu'ungkeu	priester

puasa, poeasa	vasten
pulau	eiland
punggawa, ponggawa	legeraanvoerder, die ook belast kon worden met verschillende taken van algemeen bestuur, belastinginning t.b.v. de vorst, e.d.; kerkelijk: ouderling, leider van een christelijke gemeente
punggawa ca' di	plaatsvervangend punggawa
putih	wit
putobu	niet-adellijke hoofd van een tobu; <i>later</i> : voorzitter
raja	kampongraad
ramadan	koning
rano	vastenmaand
roh	moeras, meer
romang	geest
sahbandar	bos
salassa	havenmeester
salat, shalat	paleis
sanggoleo	vijf maal daags verplicht gebed
sanggoleo mbae	geest
sangia	rijstgeest
Sangia Mbu'u	god; voorvader; priester; geest
sangkinano	<i>zie</i> : Ombu Mbu'u
sangkoleo	gekochte, gevangen of geroofde slaaf
sangkoleo mpae (vgl. sanggoleo mbae)	geest
sanro	rijstgeest
sapati (of: sudo)	priester
sara	hoofd verantwoordelijk voor het sociale, culturele en economische welbevinden van de bevolking;
sara agama, syarat agama	penningmeester van de dorpsraad
sara wonua	hadat, rijksraad; adat, gewoonte(recht), gebruiken
sarano Konawe, Mekongga	priesterraad
sarea, sareja (van: sergeant)	dorpsraad
Sekolah Menengah	rijksraad van K., M.
sembahjang	onderdistrictshoofd
sinomiti	middelbare school
sirih	gebed; aanbidding
soesah	<i>zie</i> : fuya
sompa, somba	slingerplanten van het geslacht <i>Piper Betle</i> L., waarvan de bladeren of vruchten met pinang, gambir en kalk gemengd en gekauwd worden
songkok	moeilijkheid, probleem
suengene	eerbewijs; huwelijksbetalingen
sulemandara	muts, kalotje
sulewatang (ngapa)	legende
sunat	adat- en bestuursfunctionaris
sunrang	hoofd van de Buginezen
suro	besnijdenis
	huwelijksgiften, -betalingen
	afgezant

sussung	belasting
sussung pasara'	marktbelasting
tadu	priester
tahi	zee
takbir	het uitspreken van de formule Allahu akbar
tamalaki	leider van een sneltocht
tambako	tabak
tangsi	kampement voor KNIL-militairen
tau	jaar (vgl. tahun)
tie, -ndie	beneden
tinggi	hoog
tino'ori	magische formule
tinondo	dam, dijk
to...	prefix dat op een persoon duidt
tobu	gebied, streek; complex van kampongs
tohalianga	de uit de hemel nedergedaalde
Tokea	vriend
tolea	priester
tomanurung	de uit de hemel nedergedaalde
tonao	bezweringsformule
tonga	veld; bos
tonodadio	niet-adellijk deel van de bevolking
tonome'ombu	niet-adellijk deel van de bevolking
tonomotuo	niet-adellijk hoofd
tononggapa	niet-adellijk deel van de bevolking
tonotoka itono	niet-adellijk deel van de bevolking
tonowonua	niet-adellijk deel van de bevolking
tonuana (toenoeana)	boze geest, dode
tripang	zeekomkommer (<i>Holothuria edutis</i>)
tumpu koo	rijstpriester
tumpuro	priester
tusa wuta	lett.: "pilaar van de grond", een rijstpriester
ubi	div. soorten knollen
umoapi	onjuiste relatie, schaking, overspel
una	alang-alang; gras
una'aha	hoge alang-alang; hoog gras
Undang-Undang Dasar 1945	republikeinse grondwet van 1945
uro	verschillende magisch geladen voorwerpen
uti (owose)	(reuzen)leguaan
wakil	plaatsvervanger, vertegenwoordiger, gemachtigde, vice-
wakil mokole	waarnemend hoofd
wawo	oppervlakte; boven; plaats waar
Wawo Ombu	Plaats van de Heer
wita	grond
wiwi	oever
woi	water, rivier
Woime'eto	Zwarte Rivier
wolia	priester
wonua (wanua)	dorp; gemeenschap

wua
wule
wuta

pinangvrucht
kalk gebrand van rivierschelpen
aarde, grond